

**AKSIOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA BO'LAJAK
PEDAGOGLARDA ALTRUIZM KO'NIKMALARINI
SHAKLLANTIRISH ZARURATI**

Norboyeva Moxigul Shavkat qizi

Alfraganus universiteti

”Pedagogika” kafedrası o’qituvchisi

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada aksiologik yondashuv asosida bo'lajak pedagoglar shaxsida altruistik fazilat va ko'nikmalarni shakllantirishning ilmiy-nazariy va amaliy asoslari tahlil qilingan. Altruizm – pedagogik faoliyatning muhim axloqiy komponentlaridan biri sifatida qaralib, u ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, ta'lim jarayonida insonparvarlik muhitini shakllantirishga xizmat qiladi. Tadqiqotda aksiologik asoslar, empatiya, ijtimoiy javobgarlik, kasbiy qadriyatlar hamda bo'lajak pedagog shaxsini kompleks rivojlantirishda altruizmning o'rni ko'rib chiqilgan. Metod sifatida nazariy tahlil, tajribaviy kuzatuv, trening va modellashtirishdan foydalanildi. Yakunda, talabalarda altruistik ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik model ishlab chiqildi va samaradorligi baholandi.*

***Kalit so'zlar:** aksiologiya, altruizm, pedagogik qadriyatlar, empatiya, shaxsiy taraqqiyot, kasbiy kompetensiya.*

**НЕОБХОДИМОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ
АЛЬТРУИСТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ
НА ОСНОВЕ АКСИОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА**

Норбоева М.Ш.

Преподаватель кафедры «Педагогики и психологии»

Университета Альфраганус

Abstract. *This article analyzes the theoretical and practical foundations of forming altruistic skills and qualities in future educators through an axiological approach. Altruism is considered one of the key ethical components of pedagogical activity, contributing to social stability and creating a humane educational environment. The research examines axiological principles, empathy, social responsibility, professional values, and the significance of altruism in developing a well-rounded teacher personality. The study employed theoretical analysis, observational methods, training sessions, and modeling. As a result, a pedagogical model aimed at developing altruistic skills in students was designed and its effectiveness evaluated.*

Keywords: *axiology, altruism, pedagogical values, empathy, personal development, professional competence.*

**THE NECESSITY OF FORMING ALTRUISTIC
COMPETENCIES IN FUTURE TEACHERS BASED ON AN
AXIOLOGICAL APPROACH**

M.Sh.Norboyeva

Teacher of the Department of "Pedagogy and Psychology"
of Alfraganus University

Аннотация. *В данной статье рассматриваются теоретические и практические основы формирования альтруистических качеств и навыков у будущих педагогов на основе аксиологического подхода. Альтруизм рассматривается как важнейший нравственный компонент педагогической деятельности, способствующий социальной стабильности и формированию гуманной образовательной среды. В исследовании рассмотрены аксиологические принципы, эмпатия, социальная ответственность, профессиональные ценности и роль*

альтруизма в комплексном развитии личности будущего педагога. Использованы методы теоретического анализа, наблюдения, тренингов и моделирования. В результате разработана педагогическая модель формирования альтруистических навыков и оценена её эффективность.

Ключевые слова: *аксиология, альтруизм, педагогические ценности, эмпатия, личностное развитие, профессиональная компетентность.*

Kirish. XXI asrda global ijtimoiy-siyosiy, madaniy-ma'naviy jarayonlar fonida ta'lim-tarbiya tizimi insoniylik, axloqiy yetuklik va ijtimoiy mas'uliyat tamoyillariga tayangan holda rivojlanmoqda. Zamonaviy pedagogika fani nafaqat bilim berishga, balki har tomonlama barkamol, empatik, ijtimoiy faollikka ega shaxsni tarbiyalashga qaratilgan yondashuvlarni ilgari surmoqda. Bu jarayonda o'qituvchi shunchaki bilim uzatuvchi emas, balki shaxsiy namuna, ruhiy-ma'naviy yetakchi, tarbiyaviy yo'l boshchi sifatida faoliyat yuritishi zarur. UNESCO'ning ta'limga oid strategik hujjatlarida ham ta'lim subyekting ma'naviy salohiyati va empatik kompetensiyasi kelajakdagi barqaror jamiyatlar asosida ko'rilmoqda (UNESCO, 2015). Shu nuqtai nazardan, bo'lajak pedagoglarda **altruizm** – ya'ni boshqalar manfaatini o'z manfaatidan ustun qo'yish, ijtimoiy yordamga tayyorlik, empatiya asosida harakat qilish – hozirgi pedagogik tayyorgarlikning ajralmas tarkibiy qismi sifatida ko'rilmoqda. Altruizm – bu nafaqat insoniylikning ifodasi, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchi axloqiy qadriyatdir. Mashhur aksiolog olimlar, jumladan V.S. Stepin va D.I. Feldshteyn fikriga ko'ra, qadriyatlar tizimi shaxs ongining ichki tuzilmasini belgilaydi va inson faoliyatining motivatsion negizini tashkil etadi. Altruistik fazilatlarining bo'lajak pedagoglarda shakllanishi, o'z navbatida, ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatida o'quvchilarga individual yondashish, mehribonlik, sabr-toqat, hamdardlik va ijtimoiy mas'uliyat kabi yondashuvlarni shakllantirishiga zamin

yaratadi. Bu qadriyatlar esa zamonaviy maktabdagi tarbiyaviy muhitning asosini tashkil qiladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, altruistik ko'nikmalarga ega pedagoglar o'z o'quvchilarida ham insonparvarlik, empatiya, ko'makka tayyorlik, jamoaviy birdamlik kabi ijtimoiy fazilatlarni samarali rivojlantira oladi (Maslov, 2019; Hasanboyev, 1997). Shu sababli, bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida altruizmni aks ettiruvchi qadriyatlarni mustahkamlash va ular asosida ta'lim-tarbiyani tashkil etish bugungi kundagi pedagogik strategiyalarning ustuvor yo'nalishlaridan biridir.

Ushbu tadqiqotda altruizmni shakllantirish masalasini chuqur o'rganish uchun nazariy va amaliy metodlar kompleksidan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida quyidagi asosiy ilmiy usullar qo'llanildi:

1. **Nazariy tahlil** — altruizm, aksiologiya va pedagogik qadriyatlar mavzulariga oid milliy va xorijiy ilmiy manbalar chuqur o'rganildi, kontseptual asoslar aniqlashtirildi.
2. **Tajribaviy kuzatuv** — Oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan 100 nafar 3-4-kurs pedagogika yo'nalishi talabalari faoliyati muntazam kuzatildi. Kuzatuv jarayonida talabalarning altruistik xatti-harakatlari va ijtimoiy faolligi baholandi.
3. **Sotsiologik so'rovnoma** — talabalarning altruistik xulq-atvori va empatiya darajalarini aniqlash uchun maxsus ishlab chiqilgan anketalar va so'rovnomalar o'tkazildi.
4. **Trening va modellashtirish** — altruistik kompetensiyalarni rivojlantirish maqsadida maxsus treninglar, rolli o'yinlar va guruhli mashg'ulotlar tashkil qilindi, pedagogik amaliyotga model yaratildi.
5. **Pedagogik eksperiment** — trening mashg'ulotlari oldidan va undan keyin talabalar altruistik xulq-atvorining o'zgarishlari baholandi, empatiya va ijtimoiy javobgarlik darajalaridagi farq aniqlash uchun taqqoslash o'tkazildi.

6. **Natijalar (Results)** So‘rovnoma natijalariga ko‘ra, talabalar 82% altruizmi ijtimoiy va shaxsiy qadriyat sifatida qabul qilgan, biroq amaliy faoliyatda uni muntazam va izchil namoyon eta olishlari cheklanganligi ma’lum bo‘ldi.

7. Trening mashg‘ulotlari samarasi sifatida empatiya va ijtimoiy javobgarlik ko‘rsatkichlari 18–25% ga oshgani kuzatildi, bu esa treninglarning samaradorligini tasdiqlaydi.

- Ishlab chiqilgan “Pedagogik altruizm modeli” to‘rt bosqichdan iborat bo‘lib, ular quyidagilardan tashkil topgan:

1. **Anglash** — altruizm konseptini nazariy jihatdan tushunish;
2. **Baholash** — o‘z xatti-harakatlarini tahlil qilish va o‘rganish;
3. **Moslashuv** — hayotiy vaziyatlarda altruistik qarorlar qabul qilish;

4. **Amaliyot** — altruizmi mustahkamlovchi faoliyatlarni bajarish.

- Altruistik ko‘nikmalar talabalar tomonidan jamoada samarali ishlash, nizolarni konstruktiv hal qilish, mehr-shafqat va hamdardlik ko‘rsatish kabi ijtimoiy-hissiy kompetensiyalar bilan uyg‘un tarzda namoyon bo‘ldi.

Aksiologik yondashuv nuqtai nazaridan talabalarda altruistik fazilatlarni shakllantirish — bu nafaqat shaxsiy axloqiy yetuklikni ta’minlashga qaratilgan jarayon, balki ijtimoiy ehtiyoj va zamonaviy ta’limning muhim strategik yo‘nalishlaridan biridir. Chunki altruizm — boshqalar manfaatini yuksak qo‘yish, o‘zini o‘zgalar o‘rniga qo‘yib ko‘rish, jamiyatga beg‘araz xizmat qilishga tayyorlik — faqat individual darajadagi axloqiy xususiyat emas, balki ijtimoiy munosabatlarni uyg‘unlashtiruvchi, madaniy muhitni mustahkamlovchi, fuqarolik ongini rivojlantiruvchi omildir.

Zamonaviy pedagogikada o‘qituvchining kasbiy faoliyati samaradorligi ko‘p jihatdan uning insonparvarlik, mehr-shafqat, bag‘rikenglik, empatiya va altruizmga asoslangan qadriy yondashuvlariga bog‘liq. Shu sababli, bo‘lajak pedagoglar orasida altruizm madaniyatini shakllantirish, uni ongli ehtiyojga

aylantirish orqali ta'lim-tarbiya samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin. Bu jihat amaliyotda o'qituvchining o'quvchilar bilan o'zaro ishonchli munosabatlar o'rnatishi, individual yondashuvni qo'llashi va ijtimoiy adolatni qaror toptirishda aks etadi.

Ilmiy adabiyotlarda ham bu fikrlar o'z tasdig'ini topgan. Masalan, V.S. Stepinning aksiologik tizim haqidagi qarashlarida, insonning faoliyatini boshqaruvchi ichki qadriyatlar va motivlar tizimi sifatida altruizmga alohida o'rin ajratiladi [8]. N.D. Nikandrov esa zamonaviy pedagogik muhitda o'qituvchining shaxsiy axloqiy pozitsiyasi — ayniqsa, altruistik fazilatlari — o'quvchilarning ijtimoiy ongini shakllantirishda hal qiluvchi omil ekanini ta'kidlaydi [9]. O'zbek pedagogik maktabining yirik namoyandalaridan biri H. Hasanboyev esa altruistik qadriyatlarni o'qituvchi mahoratining ajralmas tarkibiy qismi sifatida qaraydi [1].

Ammo mavjud ilmiy va metodik adabiyotlar ko'p hollarda altruizmni nazariy nuqtai nazardan o'rganish bilan cheklanib qolmoqda. Amaliy jihatdan esa bu fazilatlarni rivojlantirishga qaratilgan kompleks yondashuvlar yetarlicha ishlab chiqilmagan. Aynan shu nuqtai nazardan, o'quv dasturlariga "Pedagogik qadriyatlar" degan alohida modulni kiritish, unda altruizm, empatiya, ijtimoiy mas'uliyat, bag'rikenglik kabi tushunchalarni tizimli o'rgatish lozim.

Bunday modul quyidagi asosiy maqsadlarga xizmat qilishi mumkin:

- Bo'lajak pedagoglarda axloqiy-ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirish;
- Altruistik faoliyatni faollashtiruvchi metodlar (treninglar, rolli o'yinlar, xizmat faoliyati)ni o'zlashtirish;
- O'zini refleksiya qilish, boshqalarni tushunish, empatiya asosida qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Shunday qilib, aksiologik yondashuv asosida altruistik ko'nikmalarni shakllantirish nafaqat axloqiy tarbiya jarayonining uzviy qismi, balki

pedagogik kasbiy tayyorgarlikning eng muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralishi zarur.

Xulosa. O‘tkazilgan tadqiqot natijalariga tayanib, quyidagi ilmiy-nazariy va amaliy xulosalarga kelindi:

1. **Aksiologik yondashuv** – bo‘lajak pedagoglarda altruistik fazilatlarni shakllantirishda metodologik jihatdan samarali yondashuv bo‘lib xizmat qiladi. Bu yondashuv orqali talabalarda ijtimoiy mas‘uliyat, empatiya va insonparvarlik kabi asosiy kasbiy-axloqiy kompetensiyalarni rivojlantirish mumkin.

2. Altruistik ko‘nikmalarni shakllantirishda **interaktiv metodlar**, jumladan, maxsus trening mashg‘ulotlari, rolli o‘yinlar, guruhviy muhokamalar va refleksiv (aks ettiruvchi) tahlil texnologiyalari yuqori samaradorlikni ko‘rsatdi. Ushbu metodlar talabalarning o‘zaro muloqot madaniyatini, ijtimoiy-hissiy ongini rivojlantirishga xizmat qildi.

3. Tadqiqotda qatnashgan talabalar altruizmni **ijtimoiy qadriyat** sifatida chuqur anglashlari natijasida o‘zlarining shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy rivojlanish yo‘nalishlarini ongli ravishda belgilab olishga erishdilar. Bu esa ularning kasbiy identifikatsiyasi va axloqiy pozitsiyasini mustahkamladi.

4. Olingan natijalar asosida shuni ta’kidlash mumkin: **zamonaviy pedagogik ta’limning asosiy vazifalaridan biri** — bu bo‘lajak pedagoglarni nafaqat yetarli nazariy bilimga ega mutaxassis, balki yuqori axloqiy fazilatlar, insonparvarlik va ijtimoiy mas‘uliyatga ega barkamol shaxs sifatida shakllantirishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Hasanboyev, J. (1997). *Pedagogik mahorat asoslari*. – Toshkent: O‘qituvchi, 216 b.
2. Turaev, M. (2019). *Pedagogik faoliyatda axloqiy qadriyatlarning o‘rni*. – Toshkent: Fan, 144 b.

3. Jo'rayev, N. (2015). Yoshlar tarbiyasida axloqiy qadriyatlarning ahamiyati // *Pedagogik ta'lim* jurnali. – 2015. – №3. – B. 45–50.
4. Abdullaeva, G'. (2021). Bo'lajak pedagoglarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda qadriyatlar tizimining o'rni // *Ilm-fan va innovatsiyalar* jurnali. – 2021. – №4. – B. 38–44.
5. G'ofurov, I.A. (2018). *Pedagogik mahorat va kasbiy etikani shakllantirish usullari*. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 132 b.
6. Qodirova, D. (2020). Pedagogik jarayonda empatiya va altruizmning o'rni // *Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar* jurnali. – 2020. – №2. – B. 55–59.
7. Rasulov, A.X. (2022). Bo'lajak pedagoglarda ijtimoiy-psixologik kompetensiyalarni rivojlantirish asoslari // *Pedagogik izlanishlar* jurnali. – 2022. – №1. – B. 28–33.
8. Stepin, V.S. (2001). *Teoreticheskoe znanie*. – Moskva: Progress-Traditsiya, 344 s.
9. Feldshteyn, D.I. (2004). *Lichnost' i tsennostnye orientatsii v obrazovanii*. – Moskva: Pedagogika, 256 s.
10. Maslov, A.G. (2019). *Sotsialnaya pedagogika: teoriya i praktika*. – Moskva: Yurayt, 272 s.
11. UNESCO. (2015). *Rethinking Education: Towards a global common good?* – Paris: UNESCO Publishing. – 125 p.